

OOP x/XXX o prohlášení VPZ Mravín a určení podmínek její ochrany

Článek 1 Předmět ochrany

Předmětem ochrany v památkové zóně Mravín jsou kulturní hodnoty, zejména historické, urbanistické a architektonické, krajinné a estetické, které jsou podstatou výjimečně dochovaného sídlištního útvaru, reprezentujícího menší zemědělskou vesnici návesního typu v dochované podobě z 19. století doplněnou o enklávu domů ležící půl kilometru jihovýchodně od návsi. Předmětem ochrany jsou dochovaný intravilán i extravilán vesnice se všemi prvky, které ji utvářejí – urbanistická struktura návesního typu s odloučenou enklávou, měřítko, prostorové a hmotové řešení vesnických staveb v území, charakter jednotlivých objektů, krajinná struktura a přírodní prvky (vodní nádrž, doprovodné dřevinné porosty, geomorfologie, zahrady, plužiny, pole), komunikační síť a archeologické reliktů (stopy po zaniklé vodní ploše, archeologické reliktů, tvrziště, zaniklé plužiny, stavby a cesty). Předmětem ochrany jsou taktéž dálkové pohledy na sídlo a volná pohledová vazba s nenarušenou zemědělskou krajinou.

Článek 2 Podmínky ochrany

K zajištění památkové ochrany urbanistického celku památkové zóny, jeho kulturních, historických, urbanistických a architektonických hodnot tvořených stavbami, architektonickými soubory, jednotlivými objekty, uspořádáním pozemků, pozemními komunikacemi, veřejnými prostranstvími, vodními prvky a trvalými porosty obce Mravín, se stanovují tyto podmínky ochrany:

- a) Při pořizování územně plánovací dokumentace a jejích změn, stejně tak i při přípravě dalších opatření, která mají dopad na podobu a využívání území památkové zóny, je nutno veškeré záměry posuzovat ve vztahu ke stávající historické urbanistické struktuře a krajinnému reliéfu území památkové zóny, tzn. respektovat rozsah a strukturu sídla, veškeré pozůstatky tradičního hospodaření v krajině včetně trasování obslužných komunikací, prostorové a funkční uspořádání území a jeho dochovanou urbanistickou skladbu, hmotu objektů, jejich historické materiálové řešení, architektonické ztvárnění, míru zastavěnosti a výškovou hladinu zástavby v daném prostředí, charakter střešní krajiny a další pozůstatky historické lidské činnosti formující sídlo, kterými jsou zejména trasy starých cest, plužiny, vodní plochy, atd.
- b) Veškeré pozemky a stavby v území památkové zóny musí být využívány v souladu s jejich historickými, kulturními a estetickými hodnotami, musí být respektovány jejich kapacitní a technické možnosti.
- c) Novou výstavbu je možné realizovat jen v zastavitelném území. Při umísťování staveb a zařízení a změně stavby musí záměr respektovat dochované prostorové a hmotové uspořádání území a dotčených nemovitostí a jejich kulturní hodnoty. Realizací nesmí dojít k negativním pohledovým, estetickým, technickým a funkčním změnám daného území, zejména k takovým, které by narušily dochované pohledové vztahy a dominantní uplatnění historické zástavby v krajině.
- d) Při nové výstavbě, přestavbě a modernizaci objektů musí být respektován charakter a měřítko dochované zástavby, objemové proporce staveb, jejich materiálové řešení a dochované architektonické a stavební detaily, charakteristické pro dochované hodnotné stavby v sídle.

- e) Při plánování a realizaci opatření nestavební povahy v krajině (např. pozemkové úpravy) je nezbytné sledovat soulad s kulturně historickými hodnotami sídla, které je hodnotným dochovaným reprezentantem menší zemědělské vesnice návesního typu.

Článek 3

Vymezení hranice památkové zóny

Území památkové zóny je vymezeno hranicí, která je popisována od severu ve směru hodinových ručiček. Výchozím bodem je severní roh parcely p. č. 229/6. Odtud hranice vede po severní linii pozemků p. č. 229/6, 237/2 a parcely p. č. 241/3, z jejíhož severovýchodního rohu pokračuje přes státní silnici až na severozápadní roh parcely 256/3. Pokračuje po severní hranici téhož pozemku a dále ve stejném směru až na severovýchodní roh parcely p. č. 260/2. Zde se zalamuje k jihu po obvodu navazujících pozemků, až k severnímu rohu parcely p. č. 263, odkud pokračuje dále k jihu po východní straně parcel p. č. 263 a 285. Dále obchází po severní a východní straně parcelu p. č. 292 až do bodu, kde se stýká se severním okrajem záhybu silnice –pozemkem p. č. 536/2. Tento oblý záhyb obchází po jeho vnějším východním okraji směrem k jihu, až do bodu, kde se připojuje parcela p. č. 502/1, která zůstává vně hranice zóny. Zde se hranice stáčí šikmo k jihozápadu, překračuje východní rameno záhybu silnice p. č. 536/2 a napojuje se na jihovýchodní roh parcely p. č. 297. Odtud sleduje její jižní okraj a navazující jižní linii záhybu silnice p. č. 536/2 až do místa, kde se připojuje parcela p. č. 310/1. Její jižní cíp hranice obchází až do místa napojení parcely p. č. 324/1, kde se lomí k západu. Dále pokračuje ve stejném směru po jižní hranici sousedních pozemků až do jihozápadního rohu parcely p. č. 512, kde se zalamuje kolmo k jihu a sleduje východní a jižní obvod parcely p. č. 318/2. Poté obchází jižní cíp pozemku p. č. 318/1 a vede dále k přímo k západu, až na jihovýchodní roh parcely p. č. 505/16. Odtud vede po její krátké jižní straně a dále směřuje k západu po jižním obvodu komunikace p. č. 40/4. Následně se zalamuje k severozápadu, zahrnujíc celé navazující parcely p. č. 40/3 a 516. Dále hranice obchází krátkou západní stranu pozemku p. č. 39/1 až k napojení parcely p. č. 78/1, kterou zahrnuje celou. Odtud pokračuje dále k severozápadu po vnější hranici sousedících pozemků p. č. 78/11, 78/8, 81/8, 81/7 a parcely p. č. 81/5, kde se v jejím západním rohu zalamuje k jihozápadu, zahrnujíc celou parcelu p. č. 518. Z jihozápadního rohu této parcely hranice šikmo překračuje místní komunikaci p. č. 519 až na jihovýchodní roh parcely vodního toku p. č. 102, po jehož jižní linii pokračuje až k parcele p. č. 104/7, kterou obchází po jižním a západním okraji. Na jejím západním rohu se napojuje na parcelní hranici místní komunikace p. č. 517, po jejíž západní straně vede až do bodu, kde se napojuje pozemek p. č. 109/3. Dále se hranice zalamuje po jeho jižním a západním obvodu až k severnímu rohu této parcely, odkud šikmo překračuje komunikaci p. č. 118 na severozápadní okraj parcely p. č. 111/4. Zde se hranice zalamuje zpět k východu, vede po severním obvodu této parcely, obchází parcelu vodního zdroje p. č. 111/5, která zůstává vně vymezeného území a pokračuje dále po severní straně parcely p. č. 116/1 až do jejího severního rohu. Zde se hranice ostře lomí směrem k severu po obvodu parcely p. č. 145/23, kterou obchází i po severní straně. Dále pokračuje východním směrem po severní linii parcel od p. č. 153/13 až k severovýchodnímu rohu parcely p. č. 157/1, odkud ve stejném směru příčně překračuje komunikaci p. č. 521, jejíž plnou šíři zahrnuje. Podél této komunikace se hranice krátce lomí k jihovýchodu až po severozápadní roh parcely p. č. 165/1, odkud pokračuje v původním směru po její m severním obvodu. Ze severního rohu této parcely hranice území přetíná pozemek p. č. 169 ve směru na jižní cíp parcely p. č. 226/1, odkud se zalamuje jižním směrem, zahrnujíc část úvozu p. č. 523, až ke styku s parcelou p. č. 1, jejíž severní stranu kopíruje. Od severního rohu p. č. 1 pokračuje hranice na severozápadní roh parcely p. č. 3, přetínajíc příčně liniovou parcelu p. č. 527. Dále hranici sleduje severní linii parcel zahrad p. č. 3 a p. č. 20, vedoucí až do bodu styku s parcelou p. č. 235/2, odkud se zalamuje kolmo k severu a vede podél západní strany parcely p. č. 229/6 až do výchozího bodu.

Zpracováno podle právního stavu ke dni xx. xx. xxxx.

Článek 4 Účinnost

Toto opatření obecné povahy nabývá účinnosti v souladu s ustanovením §173 odst. 1 správního řádu patnáctým dnem ode dne jeho zveřejnění.

Článek 5 Poučení

Do opatření obecné povahy a jeho odůvodnění může podle § 173 odst. 1 správního řádu každý nahlédnout u správního orgánu, který opatření obecné povahy vydal. Proti prohlášení památkové zóny vydanému formou opatření obecné povahy nelze podle § 173 odst. 2 správního řádu podat opravný prostředek.

Odůvodnění A. Textová část

Ustanovení § 6 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon č. 20/1987 Sb.), umožňuje sídelní útvar nebo jeho část, která vykazuje významné kulturní hodnoty, prohlásit za památkovou zónu. Pro prohlášení památkové zóny je podle § 2 odst. 1 vyhlášky č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., určující charakteristika významných kulturních hodnot území, vymezení hranice památkové zóny, popis předmětu ochrany, stanovení podmínek pro stavební a další činnosti směřující k ochraně území a zvýšení kvality životního prostředí.

Opatření obecné povahy je v souladu s ústavním pořádkem České republiky, s Listinou základních práv a svobod a s Ústavou České republiky, respektuje obecné zásady ústavního pořádku České republiky a opatření obsažená v tomto opatření obecné povahy neporušují ústavní principy rovnosti v právech a zákazu retroaktivity. Prohlášení památkové zóny formou opatření obecné povahy na rozdíl od dosavadní aplikační praxe vychází z doporučení pracovní komise Legislativní rady vlády – komise pro správní právo k návrhu vyhlášky o prohlášení území vybraných částí krajinných celků za památkové zóny. Pracovní komise ve svém vyjádření vychází z toho, že podle § 6 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., může Ministerstvo kultury po projednání s krajským úřadem prohlásit území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty, za památkovou zónu a určit podmínky její ochrany, avšak ustanovení výslovně neuvádí formu vyhlášky ministerstva ve smyslu čl. 79 odst. 3 Ústavy ČR. Výslovné zmocnění k vydání vyhlášky pak neobsahuje ani § 45 uvedeného zákona, a proto ji nelze vydat. Vzhledem k tomu, že prohlášení území za památkovou zónu svou povahou a obsahem po materiální stránce není podle názoru komise právním předpisem, ale spíše opatřením obecné povahy, neboť jde o správní akt s konkrétně vymezeným předmětem a obecně určeným okruhem adresátů, doporučuje tato komise vyhlásit památkovou zónu formou opatření obecné povahy podle části šesté správního řádu. Ministerstvo kultury pravomoc k vyhlášení památkových zón má a k vydání opatření obecné povahy se na rozdíl od vyhlášky podle ustálené soudní judikatury výslovné zákonné zmocnění nevyžaduje, postačuje pravomoc vydat závazný správní akt, který není ani právním předpisem ani rozhodnutím ve správním řízení. K dané problematice se pak vztahuje zejména náleží ÚS ze dne 19. 11. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 14/07, který se přiklonil k materiálnímu pojetí institutu opatření obecné povahy, tzn., že není nezbytné výslovné zákonné zmocnění k vydání

opatření obecné povahy, postačuje naplnění pojmových znaků (konkrétnost předmětu a obecnost adresátů) a pravomoc příslušného orgánu.

Opatření obecné povahy není v rozporu se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z mezinárodních smluv ani obecně uznávaných zásad mezinárodního práva. Konkrétně se to týká mezinárodních smluv, ke kterým Česká republika přistoupila, jako je například Úmluva o architektonickém dědictví Evropy (publikovaná pod č. 73/2000 Sb., m. s.), Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (publikovaná pod č. 159/1991 Sb. m. s.) a Evropská úmluva o krajině (publikovaná pod č. 13/2005 Sb. m. s.). Pro prohlašování památkových zón nejsou v rámci Evropské unie stanovena jednotná pravidla, právní úprava je plně ponechána na pravomoci členských států.

Na území památkové zóny nebyla dosud uplatňována plošná regulace vyplývající ze zákona č. 20/1987 Sb. Ochranu požívaly pouze jednotlivé objekty prohlášené za kulturní památky, zatímco ostatní památkově hodnotné nemovitosti společně s intaktně dochovaným urbanismem sídla a jeho přímou kulturní krajinou, zůstávaly z hlediska památkové péče bez jakékoliv ochrany.

Důvody k prohlášení památkové zóny

Na základě provedeného památkového plošného průzkumu obce Mravín, excerptce vybraných historických písemných a mapových podkladů a vyhodnocení takto získaných poznatků, jejichž výsledky jsou obsaženy v předkládaném elaborátu, je možno konstatovat, že posuzovaná lokalita splňuje podmínky nezbytné pro její prohlášení za památkovou zónu se souborem lidové architektury.

Mravín je menší vesnicí se zděnou zástavbou a představuje zajímavý historický sídelní útvar bez novodobých rušivých zásahů v cenném přírodním rámci. Sídlo leží na pomezí regionu Vysokomýtska a Chrudimska. Oblast Vysokomýtska patří mezi známou lokalitu s pozdně středověkými vesnickými domy, ale především se jedná o lokalitu charakteristickou vesnickou zděnou opukovou architekturou převážně z devatenáctého století. Vesnice je z hlediska půdorysného i územně krajinného hodnotným solitérem, vzácně dochovaným vzhledem k obecnému historickému vývoji našich vesnic. Zdejší úrodná půda předurčovala obyvatele vesnice, jako i řadu vesnic v okolí, k zemědělství. První písemná zmínka o vesnici je obvykle datována do roku 1457, ale ve skutečnosti je o několik desítek let starší a pochází z roku 1410, kdy byla vesnice poprvé uvedena jako majetek panství Košumberk. Kontinuální osídlení dokládá i souvislá řada pozemkových knih od roku 1561 až do devatenáctého století, ze kterých vyplývá, že základní rozvržení usedlostí kolem návsi bylo stejné jako dnes. Dvacáté století do urbanistického vývoje této vesnice v podstatě nezasáhlo na rozdíl od obecného vývoje českých vesnic. Prohlášením památkové zóny jsou vytvořeny podmínky pro zachování kvalit lokality s výraznou kulturní hodnotou. Je vymezeno a charakterizováno památkově významné území, stanoveny zásady jeho ochrany a jsou definovány podmínky pro regulaci činností v tomto území, které budou směřovat k jeho ochraně a udržitelnému rozvoji se zachováním jeho nezaměnitelných charakteristik.

Základem pro vymezení území památkové zóny byl provedený plošný terénní průzkum. Revizi území a zhodnocení jeho historického a památkového významu provedl podrobně Národní památkový ústav (odborná organizace státní památkové péče) a na základě výsledků této revize bylo odbornou organizací státní památkové péče doporučeno prohlášení vesnické památkové zóny v navrženém rozsahu. Národní památkový ústav vycházel při zpracování návrhu na prohlášení památkové zóny z dostupné literatury, odborných pramenů a výsledků průzkumu území. Odborný průzkum spočíval v prověření dochovaných památkových hodnot. Především se jedná o hodnoty kulturně – historické, krajinné, urbanistické a architektonické. Z podkladů je zřejmé, že prohlášení vesnické památkové

zóny Mravín a navržení urbanistických, architektonických a krajinářských regulativů v předmětném území je ve veřejném zájmu, které vyplývají ze zákona č. 20/1987 Sb.

V současné době není v území vyhlášena plošná památková ochrana. Ostatní památkově hodnotné jevy, historické urbanistické struktury v mimořádně dochovaném stavu, společně se souvisejícím krajinným extravilánem, komunikační sítí a pohledovými vztahy, které spoluvytvářejí zcela nezaměnitelný charakter tohoto urbanistického celku, zůstávaly z hlediska památkové péče bez jakékoliv ochrany.

V případě, že by nebylo přikročeno k prohlášení území za památkovou zónu, mohlo by dojít k zániku památkových hodnot území v důsledku realizace nevhodných stavebních záměrů. Nenahraditelné hodnoty naší historie jsou zároveň hodnotami evropského kulturního dědictví a jejich opomíjení je v rozporu se zájmy státní památkové péče podle zákona č. 20/1987 Sb., i mezinárodních smluv, ke kterým Česká republika přistoupila, jako je například Úmluva o architektonickém dědictví Evropy, Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví a Evropská úmluva o krajině. Pouze v případě, že bude zavedena v území regulace podle zákona č. 20/1987 Sb., je možné zabezpečit, aby při stavební činnosti v území byly dostatečně respektovány a chráněny jeho památkové kvality.

Výkon státní správy v oblasti památkové péče probíhá ve značném rozsahu v návaznosti na zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen stavební zákon). Ve stavebních a územních řízeních jsou orgány památkové péče dotčenými orgány a jejich závazná stanoviska jsou podkladem pro rozhodnutí stavebního úřadu podle § 136 odst. 1 písm. b) správního řádu. Hranice památkové zóny se jako sledovaný jev zanesou postupem podle stavebního zákona do územně analytických podkladů a bude představovat limity využití území omezující změny v něm probíhající z důvodu ochrany veřejných zájmů, vyplývajících z právních předpisů.

Vymezení předmětu a podmínek ochrany, vymezení hranic území památkové zóny

Předmětem ochrany v památkové zóně Mravín jsou kulturní hodnoty, zejména historické, urbanistické a architektonické, krajinné a estetické, které jsou podstatou výjimečně dochovaného sídlištního útvaru, reprezentujícího menší zemědělskou vesnici návesního typu v dochované podobě z 19. století doplněnou o enklávu domů ležící půl kilometru jihovýchodně od návsi. Vesnické sídlo se kontinuálně vyvíjelo od vrcholného středověku. Jeho současný charakter je definovaný dochovaným intravilánem s převažující tradiční zástavbou z opukového zdiva, v podobě usedlostí situovaných kolem návsi s vodní nádrží, usazených jako uzavřený celek při úpatí Vraclavského hřbetu a obklopen navazujícím extravilánem navazujících plužin. Předmětem ochrany je dochovaný intravilán i extravilán vesnice se všemi prvky, které ji utvářejí – urbanistická struktura, náves, enkláva, měřítko, prostorové a hmotové řešení vesnických staveb v území, krajinná struktura a přírodní prvky (vodní nádrž, doprovodné dřevinné porosty, geomorfologie, zahrady, plužiny, pole), komunikační síť a archeologické relikty (stopy po zaniklé vodní ploše, archeologické relikty, tvrziště, zaniklé plužiny, stavby a cesty). Předmětem ochrany jsou taktéž dálkové pohledy na sídlo otevírající kvalitní hmotovou gradaci staveb a střešní krajinu, díky položení sídla na úpatí a výhledy z něj nabízející výhledy do nenarušené zemědělské krajiny s výraznými stavebními dominantami.

Specifikace konkrétních kulturních hodnot daného území a stanovení podmínek pro jeho ochranu je věcí individuálních správních aktů. Při určování konkrétních kulturních hodnot památkové zóny a jednotlivých nemovitostí vycházejí správní orgány z vyjádření odborné organizace státní památkové péče, plánu ochrany, pokud je zpracován, případně též ze stavebně historických průzkumů a dalších důkazů podle uvážení správního orgánu, který by měl zjistit stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.

Ustanovení čl. 2 stanovuje obecné podmínky ochrany vesnické památkové zóny, která je charakterizována jako trvale se vyvíjející celek vzniklý dlouhodobým vzájemným působením přírodních podmínek a civilizačního procesu. Tvoří jej výjimečně dochovaný sídlištní útvar s kontinuálním vývojem, zasazený do kulturní krajiny zemědělského rázu. Součástí památkové zóny jsou vedle dochovaného urbanismu, jednotlivé architektonicky nebo urbanisticky cenné stavby či jejich soubory (Malá Mravín), cestní síť, vodní plochy, náves, geomorfologie, zahrady, plužiny, přírodní prvky a trvalé porosty. Dále jsou stanoveny podmínky ochrany, které směřují k zachování kulturních hodnot vesnické památkové zóny a jejího prostředí. Je určeno, jaké zásady by měly být uplatněny při posuzování územně plánovací dokumentace, využívání pozemků, umísťování staveb a jejich změn, zařízení a terénních úprav, včetně staveb a zařízení pro reklamu. Důraz je kladen na to, aby bylo zachováno převažující využití a struktura sídla a zároveň zůstaly zachovány všechny prvky, stavby a relikty, dokládající jeho historickou podobu. Žádné stavební záměry a změny dokončených staveb, prováděné v tomto území, nesmí poškodit kulturní hodnoty památkové zóny.

Vymezení hranic vesnické památkové zóny odpovídá zjištěným památkovým kvalitám území tak, aby s tím spojená regulace měla opodstatnění. Při vymezení památkové zóny Ministerstvo kultury vycházelo z návrhu Národního památkového ústavu a detailního terénního průzkumu v kontextu dostupných historických pramenů. Památková zóna zahrnuje i v celostátním kontextu hodnotnou lokalitu výjimečně dochované menší zemědělské vesnice návesního typu v podobě z 19. století s kontinuálním vývojem od vrcholného středověku. Vymezení bylo provedeno tak, aby součástí chráněného území byly také všechny krajinné a přírodní prvky, charakteristické a důležité pro uchování jedinečné struktury daného území, zahrnující také prostorové, výrobní a komunikační zázemí nutné k zemědělské práci. Vzhledem k terénní morfologii a historické regionální tradici orientace na zemědělství vykazuje toto území výraznou stabilitu. Důležitým znakem kulturního prostředí tohoto památkového území je vzájemná návaznost všech jeho složek (urbanistických, architektonických, estetických, komunikačních, hospodářských, přírodních).

Hranice památkové zóny byla vedena tak, aby nedošlo k nadměrnému a neodůvodněnému zatěžování veřejnosti regulací vyplývající z prohlášení památkové zóny. Přiměřenost byla posuzována především ve vztahu ke komplexnosti ochrany dochovaných památkových kvalit území a jeho pohledové celistvosti. Vymezení vesnické památkové zóny Mravín v předmětném rozsahu je zcela v souladu s principy historického urbanismu, opírá se o historické prameny, jež dokládají vysokou míru autenticity struktury sídla s jeho navazující kulturní krajinou, odpovídá současnému stavu odborného poznání historických kulturních krajin a zároveň koresponduje s hodnocením a postupem uplatňovaným v rámci celé České republiky. Památková zóna je identifikována názvem obce, kódem základní sídelní jednotky, názvem katastrálního území, okresu a kraje. Popis hranice památkové zóny začíná v severní části území v identifikovatelném výchozím bodě a dále postupuje ve směru pohybu hodinových ručiček zpět k výchozímu bodu, kde se hranice uzavírá. Hranice je vedena v maximální možné míře po hranicích pozemků. Pokud je nutno přetnout komunikaci nebo větší nedělený pozemek, je trasa popsána jako spojnice identifikovaných bodů, nebo je definována přesně určeným směrem. K popisu jsou užívána čísla parcel uvnitř území, po jejichž hranici hranice památkové zóny prochází. V popisu jsou rozlišeny stavební a pozemkové parcely. **Popis hranic byl zpracován podle údajů zveřejněných na <http://nahlizenidokn.cuzk.cz/> dne xx. xx. xxxx.**

Podrobnou mapu vesnické památkové zóny zpracovává odborná organizace státní památkové péče do 90 dnů ode dne nabytí účinnosti tohoto opatření obecné povahy. Kopie této mapy, které rozešle Ministerstvo kultury, budou uloženy u Ministerstva kultury, odborné organizace státní památkové péče, Krajského úřadu Pardubického kraje, Městského úřadu v Chrudimi a Obecního úřadu obce Jenišovice, na jejichž území se památková zóna nachází.

Charakteristika předmětného území

Památková zóna zahrnuje vesnici Mravín ležící 7 km na západ od Vysokého Mýta v geomorfologicky měkce modelovaném terénu v nadmořské výšce 334 m. Vesnice je položena na plošině mírně nakloněné k severu při úpatí Vraclavského hřbetu na východě a vrchu Hradisko na západě. Jižně od vesnice se rozkládá rovina až k Luži. Vrch Hradisko představuje výraznou dominantu krajiny a zároveň jedinou prohlášenou kulturní památku v Mravíně. Sídlo leží na pomezí regionu Vysokomýtska a Chrudimska. Oblast Vysokomýtska patří mezi známou lokalitu s pozdně středověkými vesnickými domy, ale především se jedná o lokalitu charakteristickou vesnickou zděnou opukovou architekturou převážně z devatenáctého století. Ze současného půdorysu je na první pohled patrný návesní typ, který odpovídá vysazení vesnice ve vrcholném středověku. Zhruba půl kilometru od návsi jihovýchodním směrem leží enkláva domů nazývaná Malý Mravín. Tato zástavba zřejmě souvisela s rybníkem, který se zde rozkládal v raném novověku. Zřejmě první písemná zmínka o rybníku zvaným Mirkovec (později Měrkovec) pochází z počátku sedmnáctého století, z roku 1623. Rybník byl v poslední třetině devatenáctého století vysušen a rozparcelován.

Historický vývoj území

Název vesnice, Mravín, pochází ze staročeského slova mraví (mravenec), doplněné přivlastňovací příponou –ín. Vesnice Mravín vystřídala v průběhu svého vývoje několik majitelů. Zdejší úrodná půda předurčovala obyvatele vesnice, jako i řadu vesnic v okolí, k zemědělství. První písemná zmínka o vesnici je obvykle datována do roku 1457, ale ve skutečnosti je o několik desítek let starší a pochází z roku 1410, kdy byla vesnice poprvé uvedena jako majetek panství Košumberk. V roce 1470 se vesnice objevuje v majetku pánů z Domanic (severně od Luže), kde je Mravín spolu s vesnicemi Zalžany, Jenišovice, Štenec, Bělá, Oletice (Voletice), Hluboké, Turov, Roubovice (Hroubovice) darován jako odúmrť králem za věrné služby Janovi z Břístí, Janovi z Jestřibce, a Heřmanovi ze Sulic. Poté Mravín opět přechází k panství Košumberk, kam přísluší až do roku 1690. V tomto roce byl jeden díl košumberského majetku na žádost majitelky hraběnky Hysrlové separován pod statek Roubovice, kam přechází s osmi vesnicemi i Mravín (dále Lozice, Jenšovice, Martinice, Mentour, Popovec, Sedlec). Roku 1722 opět vesnice mění svého majitele a putuje k Chroustovickému panství, kde zůstává v majetku až do rozpadu feudálního zřízení. Od roku 1850 do roku 1960 byl Mravín samostatnou obcí, která patřila do soudního a politického okresu Vysoké Mýto. Při správní úpravě okresů v roce 1960 byla vesnice přičleněna k Chrudimskému okresu, od roku 1970 vedena jako osada blízké vesnici Štěnec a dnes je přičleněna jako jedna ze čtyř vesnic k obci Jenišovice. V současné době bydlí v Mravíně 35 obyvatel ve 30 domech. Na katastru vesnice Mravín je také situována samota Bětník a bývalý panský dvůr Popovec. Jedná se o samostatné lokality, které jsou od vesnice poměrně vzdálené a pohledově se spolu neuplatňují. Samota Bětník se nachází ve vzdálenějším údolí a skládá se ze dvou usedlostí, bývalého panského mlýna a hájovny. Popovec leží na náhorní plošině Vraclavského hřbetu, Na Vrších, a jedná se o bývalý panský dvůr, který byl v devatenáctém století rozparcelován a jako osada připojen k obci Mravín.

Pro vesnici je dochována souvislá řada pozemkových knih od roku 1561 až do devatenáctého století. V rámci archivního průzkumu byly z pozemkových knih poskládány souvislé řady držitelů jednotlivých usedlostí a díky této identifikaci můžeme určit, které usedlosti se ve vesnici nacházely v předbělohorské době. Z pozemkových knih vyplývá, že základní rozvržení usedlostí kolem návsi bylo stejné se stavem, který známe z pozdějších pramenů a i se stavem dnešním. V nejstarší v pozemkové knize je evidováno 11 usedlostí; 8 gruntů (č. p. 1, 2, 3, 4, 14, 16, 18, 19) a 3 zahrádníci (č. p. 5, 15, 17). Nelze ovšem na základě dochovaných pramenů jednoznačně rozhodnout, zda podíl zahradnických usedlostí je dán druhotným oddělením pozemků ze starších lánů, anebo tomu bylo dáno od počátku vysazení vesnice. Třicetiletá válka zřejmě výrazně vesnici nepoškodila, neboť po ní není zachycen v berní rule žádný statek pustý a pouze jedna usedlost ze selského stavu poklesla mezi zahrádníky; uvedeno 7 gruntů (č. p. 2, 3, 4, 14, 16, 18, 19) a 4 chalupníci (č. p. 1, 5, 15, 17). V této době ve vesnici

žilo ve vesnici zhruba 50 obyvatel. Vývoj vesnice až do začátku 18. století byl pozvolný. Ve fassí z roku 1714, která sloužila jako podklad pro Tereziánský katastr, byl zachycen stejný počet usedlostí (7 selských a 4 chalupnická stavení) a navíc dvě chalupy podruhů, které prozatím nelze identifikovat kvůli chybějícím archivním podkladům. Tak jako jinde bylo 18. století pro vesnici ve znamení nárůstu chudších chalup a do jeho závěru jich přibylo celkem 7. Při prvním číslování domů prováděném v roce 1770/1771 stálo v Mravíně 19 čísel popisných a další stavby byly připojeny k vesnici v samotě Bětník a v panském dvoře Popovec. Okruh prvního číslování domů začínal při okraji návsi hospodou č. p. 1 a pokračoval po směru hodinových ručiček po jižní straně návsi, do enklávy Malý Mravín, po západní a severní straně návsi a končil usedlostí na její východní straně. Souvislá řada čísel popisných pokračovala samotou Bětník (č. p. 20, 21) a panským dvorem v Popovci (č. p. 22). Rekonstrukcí prvního okruhu číslování byly zachyceny v jádru vesnice nové stavby domkářů (č. p. 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13), které byly situovány převážně na západní straně návsi a v Malém Mravíně. K roku 1788 bylo v Josefském katastru zaznamenáno ještě jedno popisné číslo, č. p. 25.

V průběhu osmnáctého století se dotvořil dnešní půdorys vesnice, který byl při pozdějším vývoji již pouze zahušťován. Pozvolný nárůst domů pokračoval i v devatenáctém století – k roku 1839 bylo zaznamenáno č. p. 22 a 24, k roku 1855 č. p. 26, v roce 1866 postavena chalupa č. p. 27, následně domy č. p. 28 a 29 v Malém Mravíně a devatenácté století uzavřela výstavba kovárny na návsi.

Dvacáté století do urbanistického vývoje této vesnice v podstatě nezasáhlo na rozdíl od obecného vývoje českých vesnic. V zahradě usedlosti č. p. 18 byl v letech 1939/1940 vystavěn deputátní domek, v druhé polovině dvacátého století proběhly přestavby dvou stodol na rodinné domy č. p. 23 a 30 a došlo ke zbourání výměnku a stodoly v usedlosti č. p. 1.

Urbanistické zhodnocení

Převážná část památkové zóny je zastavěným územím, představujícím kvalitně dochovaný sídlištní útvar reprezentující menší zemědělskou vesnici návsního typu v dochované podobě z 19. století. Zástavba vesnice nepředstavuje výjimečné stavby, jde o běžné hmotově tradiční objekty, které v návaznosti na kvalitně dochovaný půdorys vesnice a geomorfologii území vytvářejí hodnotné prostředí, obklopené kvalitním dochovaným krajinným rámcem, s volnými zemědělskými plochami, zahradami, sady, plužinami a sítí cest. Tento uzavřený urbanistický celek pak zhruba půl kilometru od návsi jihovýchodním směrem doplňuje samostatná enkláva domů nazývaná Malý Mravín. Tato zástavba zřejmě souvisela s rybníkem, který se zde rozkládal v raném novověku.

Ze současného půdorysu vesnice je na první pohled patrný návsní typ uspořádání, který odpovídá založení vesnice ve vrcholném středověku. Uprostřed trojstranné obdélné návsi, přiléhající otevřenou stranou k úpatí Hradiska, leží vodní nádrž, jejíž dnešní tvar je totožný s tvarem zachyceným na mapě stabilního katastru. Usedlosti jsou uspořádány po obvodu severní, jižní a východní strany návsi a na západní straně s domkářskou zástavbou. Při pohledu na zástavbu kolem návsi lze dodnes zřetelně lokalizovat sociální rozložení obyvatelstva na základě jejich stavení. Stavební fond vesnice reprezentuje řada zděných budov pocházejících převážně z devatenáctého století. V sídle jsou zastoupeny především přízemní zděné stavby z opuky bez výrazné výzdoby, představující běžné hmotově tradiční objekty, které v návaznosti na kvalitně dochovaný půdorys vesnice vytvářejí hodnotné prostředí. Stavební vývoj vesnice kontinuálně pokračoval až do čtyřicátých let 20. století a i tato relativně mladá stavební obnova už dnes vykazuje nezpochybnitelné kvality. Oproti obecnému vývoji českých vesnic ve 20. a 21. století nedošlo v Mravíně k nevhodné výstavbě nebo k plošným demolicím, které by narušily historickou strukturu vesnice. Velká část zástavby je v současnosti dochována v autentickém stavu a dílčí nevhodné zásahy jsou rehabilitovatelné.

Pozůstatkem středověkého založení vesnice je půdorys a tvar návesního jádra, který zůstal v nezměněné podobě zachován. Rozložení usedlostí kolem nádrže zachovává minimálně předbělohorskou strukturu sídla, kterou potvrdil provedený archivní průzkum. Půdorys vesnice byl zcela dotvořen do závěru 18. století, a poté došlo pouze k lokálnímu zahuštění zástavby.

Rozložení usedlostí, které bylo zachyceno mapou stabilního katastru, bylo ve vesnici řešeno téměř podle shodné typologie. Půdorys usedlostí je řešen zpravidla jako trojstranný (popř. dvojstranný) uzavřený ohradní zdí s klenutou bránou a brankou při návsi, či komunikaci (č. p. 1, 2, 3, 4, 5, 14, 15, 16, 17, 18). Jednotlivé objekty dvora usedlosti jsou situovány při hranicích stavební parcely vždy s pravidelným pravoúhlým tvarem slučujícím v podélném traktu více jednotlivých funkčních prostor pod jednu střechu. K obytným domům byly paralelně stavěny samostatně výměnky (dochováno u č. p. 3, 4, 14, 15). Dvory jsou uzavírány v zadní části obdélnými původně roubenými, nyní z opuky zděnými stodolami. Domy a výměnky jsou řešeny převážně se štítovou orientací směrem k veřejnému prostranství. Usedlosti chalupníků a zahradníků byly nejčastěji stavěny v tzv. hákové dispozici. Jedná se o úhlově zalomené stavby, kde na domy bezprostředně kolmo navazuje nutné hospodářské minimum.

K charakteristickým rysům zástavby patří hmota domů a jejich štítová orientace, kde domy jsou řešeny jako zděné přízemní se sedlovou střechou nasazenou asymetricky na stavbu a svým přesahem vytvářející zápraží. Charakteristické je zde materiálové řešení staveb, zdivo objektů převážně z tradiční opuky, následně z červených cihel, střešní krytina je s ohledem na blízkost Vysokého Mýta a zdejších cihelen téměř jednotně řešena pálenou taškou, nejčastěji bobrovkou. Střešní krajina vesnice dosahuje vysokých kvalit bez novodobých zásahů a s řadou tradičních detailů. Tradičním znakem domů z poslední třetiny devatenáctého století jsou zděné cihelné komíny s charakteristickým nálevkovým ukončením (č. p. 10, 11, 13). V některých domech zůstaly dochované černé kuchyně (č. p. 3, 10, 11, 25) a vzácně se dochovaly i původní okenní výplně z doby výstavby (č. p. 10). Za charakteristickou stavbu je nutné dále považovat zděné stodoly z druhé poloviny devatenáctého století, situované na konci dvora, které spoluvytváří přirozený přechod mezi intravilánem a extravilánem. V průběhu závěru devatenáctého století a počátku 20. století byla řada domů postupně přestavována a upravována a některé domy dostaly nové sedlové střechy s vaznicovými krovky (č. p. 2, 14, 15, 16, 18). Z první třetiny dvacátého století se poměrně vzácně se dochovala šablonová výmalba světnice (č. p. 3).

K celkovému obrazu vesnice náleží kromě intravilánu také extravilán, který je z velké části tvořen navazující plužinou. Na základě map stabilního katastru je patrné, že zemědělská půda na katastru vesnice byla rozčleněna na lánovou, traťovou i úsekovou plužinu. Lánová plužina navazovala na usedlosti na severní straně návsi a končila při hranici katastru, jižní část katastru byla rozdělena na jednotlivé úseky a hřeben Hradiska na tratě. Ve vesnici zůstaly zachovány záhumentické zahrady a ovocné sady navazující na usedlosti v rozsahu zachyceném mapou stabilního katastru. Také síť cest zaznamenaných již mapou prvního vojenského mapování a mapou stabilního katastru se zachovala do dnešních dnů téměř beze změn. Za kvalitně dochované materiálové řešení cest považujeme dláždění cest v intravilánu žulovou kostkou (z první poloviny dvacátého století), dochovanou štetovou úpravu úvozové cesty okolo Hradiska.

Kromě kvalitní zástavby a krajinného rámce, včetně navazujícího extravilánu, zde nechybí ani další nezbytné atributy vesnického sídla, jako je kovárna (č. p. 20), křížek u silnice z roku 1861, bývalá hasičárna (st. p. č. 69), vysázené vrby podél cesty do Dolního Mravína aj. V krajině sídla zůstaly zachovány terénní relikty řady prvků související s tehdejší životem na vesnici, např. dochovaná hráz po rybníku Měrkovec, historické úvozy (jeden kolem Hradiska s dochovaným štetováním, druhý směrem do Popovce vedle dnešní silnice).

Velmi kvalitní jsou také dálkové pohledy na Mravín, zejména směrem od Štence, kde díky položení sídla na úpatí, dochází ke kvalitní hmotové gradaci staveb doplněných malebnou střešní krajinou. Dálkové pohledy z vrchu Hradisko jižním směrem představují další přidanou hodnotu vesnice. Řešený prostor jižním směrem je dochován jako tradiční vesnická krajina bez novodobé narušující zástavby, ze které vystupuje dominanta poutního kostela v Luži.

Většina vesnic v regionu Vysokomýtska a navazujícího Chrudimska byla v průběhu 2. poloviny 20. století poškozena demolicemi, zánikem staršího stavebního fondu nebo nevhodnou novodobou výstavbou. Do dnešní doby se zde dochovalo malé množství lokalit, které si udržely svůj tradiční ráz bez narušení. Právě Mravín představuje památkově hodnotný a intaktně dochovaný vesnický celek. Památková zóna tak v sobě názorně integruje jak dochovaný urbanistický celek, ale i jeho přímé krajinné prostředí, dokládající tradiční způsob života a hospodaření.

Přínosy vesnické památkové zóny

Prohlášení památkové zóny má význam především jako opatření k uchování kulturních hodnot, zejména krajinné, historické, urbanistické a architektonické, technické a estetické a to vytvořením optimálních podmínek pro odborné konzultace případných změn v území i jeho další využívání a rozvoj. Mělo by přispět i k dalšímu uchování a rozvíjení jeho zemědělské tradice a zejména pro kvalitní prezentaci a zvyšování povědomí o zdejších výjimečných hodnotách. Tyto společenské přínosy jsou nevyčísitelné a jednoznačné. V případě prohlášení památkové zóny vesnického celku lze očekávat zvýšení atraktivity území pro turistický ruch. Jedná se o přínosy, které lze z hlediska finančních parametrů obtížně kvantifikovat vzhledem k tomu, že skutečnou výši příjmů z cestovního ruchu v současnosti ovlivňuje řada dalších faktorů, především rozsah zpřístupnění místních atraktivit veřejnosti, doplňková kulturní nabídka, úroveň propagace, zvýšení příjmy a výnosů různých subjektů ze služeb návštěvníkům, jejichž doplnění lze i v souvislosti s vyhlášením památkové zóny teprve do budoucna předpokládat apod. Nezanedbatelné jsou však přínosy společenské a morální. Ochrana hodnot památkové zóny na základě jasných podmínek i zákonem založená konzultační pomoc odborné organizace bude signálem pro nejrůznější části společnosti, že je potřebné kvality tohoto území odpovědně chránit ve veřejném zájmu, obnovovat a rozvíjet udržitelným způsobem.

Na území památkové zóny se působností orgánu státní památkové péče a odborné organizace státní památkové péče minimalizuje riziko vzniku nevhodných realizací ovlivňujících prodejnost nebo snižující hodnotu nemovitostí. Podle dosavadních zjištění nemá prohlášení památkové zóny vesnické povahy negativní vliv na cenu jednotlivých nemovitostí situovaných v takovém památkově chráněném území. To svědčí o skutečnosti, že pozitivní stránky existence památkové ochrany do velké míry kompenzují případné dopady na práva vlastníků nemovitostí. Podpora uchování kulturních hodnot památkových zón zároveň vytváří právní oporu proti nevhodným záměrům v území, které by mohly chráněné hodnoty narušovat a zajišťují tak vlastníkům nemovitostí stabilitu kvalitního prostředí, a tedy objektivní atraktivitu prostředí jejich nemovitostí. V kontextu území celé České republiky představuje zvolená lokalita reprezentativní ukázkou menší zemědělské vesnici návěsího typu v dochované podobě z 19. století společně s navazující kultivovanou krajinou (cestní síť, plůžiny, zahrady).

Status památkové zóny zejména zvýší společenský význam tohoto území, posílí společenské povědomí o regionální historické tradici a vývoji založeném na obhospodařování zemědělsky bohaté krajiny Chrudimska i Vysokomýtska a napomůže dotčené obci při hledání nástrojů a prostředků svého udržitelného vývoje.

Dopady na práva a povinnosti vlastníků nemovitostí na území památkové zóny

Vlastníkům (správcům, uživatelům) nemovitostí, které nejsou kulturní památkou, ale nacházejí se na území památkové zóny, vzniknou nově povinnosti vyplývající ze zákona č. 20/1987 Sb. Jedná se hlavně o povinnosti žádat o závazné stanovisko podle § 14 odst. 2 zákona č. 20/1987 Sb. Stávající legislativní úprava neumožňuje, aby výkonné orgány památkové péče z moci úřední ukládaly vlastníkům nemovitostí, které nejsou kulturní památkou, ale nachází se na území památkové zóny, povinnosti spočívající ve stavbě, změně stavby nebo udržovacích pracích. Veškeré záměry tedy vycházejí z aktivní vůle vlastníků, přípustnost realizace však může být závazným stanoviskem orgánu památkové péče vázána na splnění konkrétních podmínek. Vlastníci nemovitostí ale zároveň nově získají příležitost pro bezplatnou odbornou pomoc státu prostřednictvím odborné organizace památkové péče, na základě konzultace záměrů oprav a údržby svých nemovitostí, včetně úprav terénu, dřevin a dalších jejich charakteristik.

Jak je v charakteristice památkové zóny uvedeno, naprostá většina území, jež bude nově chráněno, je zastavěná a tento atribut chrání i obecné cíle a úkoly územního plánování, takže lze očekávat názorový konsensus a spolupráci působnosti orgánů státní správy a s ohledem na nízký počet stavebních nemovitostí se neočekává významnější nárůst správních řízení oproti současné praxi.

Ostatní

Opatřením obecné povahy jsou přímo dotčeny:

- Obce Jenišovice, na jejímž území se vesnická památková zóna rozkládá;
- Městský úřad Chrudim
- Krajský úřad Pardubického kraje
- Ministerstvo kultury
- fyzické a právnické osoby – vlastníci (správci, uživatelé) nemovitostí, stavebníci

Nepřímo dotčeným subjektem je Národní památkový ústav, který jako odborná organizace zřízená Ministerstvem kultury zajišťuje podporu státní správy v oblasti ochrany zájmů památkové péče a místně příslušný stavební úřad, který vydává doklady podle zákona č. 183/2006 Sb. (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Výkon státní správy včetně příslušné kontroly zajišťují již existující orgány veřejné správy ve spolupráci s příslušným pracovištěm Národního památkového ústavu, v jehož dosavadní praxi je odborný dohled nad památkovými zónami standardně založen a aplikován. Systém je plně funkční a je schopen pojmout předpokládané navýšení agend, zejména bude-li nadále doplňován existujícím systémem motivačních dotačních programů Ministerstva kultury, jež napomáhají péči o památková území. Implementace bude uskutečněna především prostřednictvím orgánů veřejné správy – Městského úřadu Chrudim, Obecního úřadu Jenišovice a Krajského úřadu Pardubického kraje v rámci výkonu státní správy v oblasti památkové péče, stavebního řádu a územního plánování. Zákon č. 20/1987 Sb., určuje způsob výkonu státní správy v památkové zóně a úkoly jednotlivých orgánů památkové péče. Výkon státní správy probíhá ve značném rozsahu v návaznosti na stavební zákon a správní řád.

Náklady spojené s výkonem státní správy v oblasti památkové péče vzniknou orgánům, které tuto státní správu vykonávají. Jedná se zejména o náklady na vydávání závazných stanovisek podle § 14 odst. 2 zákona č. 20/1987 Sb., které vzniknou především Městskému úřadu Chrudim, jako výkonnému orgánu památkové péče na úrovni obce s rozšířenou působností. Rozhodnutí jsou vydávána průběžně na základě žádostí vlastníků nemovitostí v památkových zónách nebo jiného správního orgánu, především stavebního úřadu. Četnost rozhodování je ovlivněna výší stavební

aktivity v daném území, což souvisí s jeho charakterem a rovněž aktuální ekonomickou situací. U objektů, které jsou kulturními památkami nacházejícími se na území obce Mravín, nedojde v souvislosti s prohlášením památkové zóny k žádnému navýšení agend oproti současnému stavu.

Ekonomické dopady vyplývající z prohlášení památkové zóny lze do budoucna zmírnit vydáním plánu ochrany ve smyslu § 6 a památkového zákona, kterým může být snížena administrativní zátěž veřejnosti i výkonného orgánu památkové péče. Vyloučením povinnosti žádat o vydání závazného stanoviska k některým nemovitostem nebo pracím na nemovitostech s využitím takového plánu péče může dojít k podstatnému snížení objemu související agendy.

V souvislosti s prohlášením památkové zóny bude doplněna gesce Krajského úřadu Pardubického kraje pro zapojení do posouzení územně plánovací dokumentace obcí, na jejichž území se tato zóna nachází, tedy v případě přípravy ÚPD nové nebo jejích změn. Tato činnost rovněž není častá a dotčené obce nejsou plošně rozsáhlé. **U sídelního celku tato praxe již v současnosti probíhá, takže pozornost a argumentace bude pouze doplněna na předmět ochrany a podmínky uvedené v článcích 1 a 2 tohoto materiálu (OOP).**

Pokud se týká korupčních rizik, z praxe nejsou známy žádné korupční kauzy, které by se týkaly výkonu veřejné správy v oblasti státní památkové péče v památkových zónách vesnického charakteru. V případě provázaného systému výkonu veřejné správy, který je založen na skutečnosti, že podklady pro vydávání závazných stanovisek vytváří odborná organizace, závazné stanovisko vydává orgán památkové péče, který se při nesouladném názoru musí s odborným podkladem písemně vypořádat a na jeho základě následně rozhoduje stavební úřad, vzniká poměrně malý prostor pro korupční jednání. Veškeré postupy správních orgánů jsou dostatečně upraveny související legislativou, nedochází ke koncentraci pravomocí, je vykonávána kontrolní činnost.